

belgelerle

TÜRK TARİHİ

dergisi

15

Sahibi :
M. Hidayet MENTEŞ

Yazışleri Müdürü
Ertuğrul Zekâi ÖKTE

Aylık Tarih ve Kültür Dergisi
IDARE YERİ : Menteş Kitabevi
Ankara Caddesi 48/B, İstanbul
TELEFON : 22 05 18 - Dergide
yayınlanan yazıların bütün sorum-
luluğu yazarlarına aittir. - Dergi-
mizde yayınlanan yazılar kaynak
adı belirtilerek iltibas edilebilir.
ABONE: 6 aylık 30.00 TL. 1 yıllık
60.00 TL. Yabancı ülkelere 20 \$.
TERTİP - BASKI: Menteş Matbaası
KLİŞE : Renk Klise Atölyesi -
ARALIK 1968 - AYDA BİR ÇIKAR

BU SAYIDA

Birinci Cihan Savaşına girişimizin gerçek sebepleri	3
Millî Mücadele Başlıyor	14
Türk İstiklâl Harbi	23
Harp Okulu Tarihi	27
Derya Kaptanı Mustafa Paşa ve bir vakfiyesi	31
Türk - Rus Savaşlarının nedenleri	40
Yabancı gözüyle Türkler, Yahudiler, Ermeniler, Rumlar	44
Türkleri Makedonya'dan göçe mecbur eden Yunan Zulümleri	49
Kürtler	54
Nasıl Sömürüldük? Sarraflar Kanunî Devrinin Son Yıllarında Osmanlı İmparatorluğunun para durumu	59
Turgut Reis ve Korsika baskını	66
Macaristanda Türk Kitabeleri	69
Ordu Şehrinin tarihi	74
	77

DAİMİ YAZI KURULU :

AKTEPE Münir Prof. Dr. - EYİCE Semavi Prof. Dr. - ÖGEL Bahaddin Prof. Dr. - ŞEHSUVAROĞLU Bedi Prof. Dr. - TEKİNDAĞ Şahabeddin Prof. Dr. - GÖYÜNÇ Nejat Doç. Dr. - SAHİLLİOĞLU Halil Doç. Dr. - KÜRŞAD Cengiz Dr. - BÜYÜKTUĞRUL Afif Amiral - ARPINAR Seval - ARIKAN Zeki - ATAMER Hamdi - BULUT Rukiye - ÇORBACIOĞLU Mesude - ÇULPAN Cevdet - DERİN Çetin - DURAN Tülây - ERDOĞAN Muzaffer - GUBOĞLU M. (Bükreş) - GÜRFIRAT Baha - HASIRCIOĞLU Talât - ILGAR İhsan - İŞIKSAL Turgut - KOCABAŞ Rezan - MUTLU-ÇAĞ Hayri - KÜTÜKOĞLU Mübahât - SALTIKGİL Halûk V. - SERTOĞLU Mithat - SÜMER Tülin - ÖNAY Aliye - ÖZDEMİR N. Sami - ÖNDEŞ Osman - SEVGİN Nazmi - SİRER Münir - TUNCAY Rauf - TÜRKAY Cevdet - ÜNAL Tahsin.

Gönderilecek belgeler ve belgeli yazılar hemen incelenir ve kabul edilenlerin ücretleri yayınlanmalarına bağlı olmaksızın peşin ödenir. Yazıların daktilo ile yazılması ve iki nüsha olarak gönderilmesi rica olunur.

Derya kapdani Mustafa Paşa ve bir vakfiyesi

münir aktepe

Osmanlı Tarihinde daha ziyade Kaymak, Kapdan-ı derya ve Atlamacı ünvanları ile anılan Mustafa Paşa, On sekizinci yüz yılın ilk yarısında meydana çıkmış ve Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'ya damad olmuş bir Osmanlı veziridir. Bu devrin vak'a-nüvislerinden Râşid Mehmed Efendi, onun, anne ve baba tarafından vezir-i âzam Kara Mustafa Paşa ve namdar vezirlerden Mısır muhafızı İbrahim Paşa merhumun «fer'-i celî-i âlî nijadları (yâni bir büyük dalının yüksek nesli) olduğunu kaydediyor (1). Zamanımız tarihçilerinden sayın İsmail Hâmi Dânişmend ise, Mustafa Paşa'nın babası hakkında şunları yazmaktadır:

«... Kaymak Mustafa Paşa, muhtelif vâililiklerde bulunmuş vüzeradan Boşnak Kara İbrahim Paşa'nın oğludur. Bu Kara İbrahim Paşa, vezir-i âzâmlar cedvelinin 111 numarasında gördüğümüz meşhur sadr-ı âzâm Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın damadı olduğu için, Kaymak Mustafa Paşa, Kara Mustafa Paşanın kızından torunudur...» (2).

Kaynak gösterilmeden verilen bu bilgiyi tahkik etmek, şüphesiz çok güçtür. Fakat elimizde mevcut ve metnini aşağıda yayınlacağımız vakfiyeye dayanarak, yazılanların doğru olmadığını söylemek de her zaman için mümkündür. Bahis konusu vakfiyede bulu-

nan» ... Kapdân-ı zîşân-ı Bahr-ı sefid (Akdeniz) olan vezir devletlû saadetlû Mustafa Paşa necl-i el-merhûm Mehmed Bey bn. el-merhûm İbrahim Paşa hazretleri...» ifâdesi, gayet açık olarak gösteriyor ki, Akdeniz kapdanı olan vezir Mustafa Paşa'nın babası, İbrahim Paşa olmayıp, kimliği bu metinde belirtilmeyen her hangi bir İbrahim Paşa'nın oğlu Mehmed Bey'dir. Yine bu münasebetle anlaşılıyor ki, Boşnak İbrahim Paşa da, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın damadı değildir. Diğer taraftan Râşid Mehmed Efendi'nin kaydı dahi, daha vâzih bir hâl almaktadır. Ancak Mehmed Bey'in babası ve Kaymak Mustafa Paşa'nın dedesi olan Mısır Muhafızlarından İbrahim Paşa'nın kim olduğunu tesbit edemedik. Bu tarihlerde Mısır ile alâkası bulunan İbrahim Paşalar arasında, Çavuş başılıktan yetişme Şişman İbrahim Paşa, Boşnak Kara İbrahim Paşa, Dâmad Melek İbrahim Paşa, Vezir-i âzam Bayburdlu Kara İbrahim Paşa, Mısırlı zâde İbrahim Paşa gibi daha bâzi vezirler vardır (3). Kanaatimizce bunlardan en uygun düşeni de, Bayburdlu İbrahim Paşa olmalıdır. Çünkü bu Kara İbrahim Paşa, ilk devirlerinde, Celâli Hasan Vak'ası dolayısıyla, İran'a kaçmış, bilâhire memleketine dönerek, Mısır vâlisi Fırarî Mustafa Paşa'nın hizmetine girmiş ve ona Kethüda olmuş, bir çok vezir kapılarını dolaştıktan sonra da, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya kapılanmıştı. Onun Silistre Beylerbeyliği esnasında, Kethüdası oldu ve efendisinin sâyesinde sür'atle yükselerek, Mustafa Paşa'nın Rikâb-ı hümâyun kaymakamlığı sırasında, kendisi de Kara Kethüda nâmile şan ve şöhret yaptı. Ağustos 1671 de Küçük Mirahorluğa, bilâhire Baş Mirahorluğa getirildi. Nihayet Rikâb-ı hümâyun Kaymakamı (Kasım 1676) ve Kapdan-ı derya (1677) tâyin edildi. 16 Aralık 1683 de ise, efendisinin yerine sadr-ı âzam oldu. Bu itibarla, her ne kadar açık ola-

1) Râşid Mehmed, Tarih, İstanbul 1282, C. V. S. 11.

2) Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul 1961, C. IV. S. 571.

3) Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmâni, İstanbul 1311, C. I, S. 106/112.

rak Merzifonlu'nun damadı olduğuna dâir bir kayda tesadüf edemedik ise de, onun Kara Mustafa Paşa ile çok yakından ve devamlı bir şekilde münâsebet kurması, hatta Merzifonlu'nun Rikâb Kaymakamlığı sırasında Kara Kethüda ünvanını almış olması hususu, bizde bu kanaati uyandırmıştır. Biz bu Kara İbrahim Paşa'nın, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın damadı Mehmed Bey'in babası ve Kaymak Mustafa Paşa'nın da dedesi olduğu kanısındayız (4). Diğer taraftan Boşnak Kara İbrahim Paşa'nın, daha ziyade Köprülü Mehmed Paşa'nın teveccühünü kazanmış ve Fâzıl Ahmed Paşa'ya kethüda olmuş bir vezir bulunduğunu ve Temmuz 1676 da, Kartal sahrasında öldüğü için, İsakçı'ya gömüldüğünü de burada belirtmeliyiz (5).

Mustafa Paşa, yukarıda dahi görüldüğü üzere, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın kızı Fatma Hanım'ın oğlu olduğu için, anne tarafından da bir sadrıâzam torunu idi (6). Yine bu devrin nişancılarından Maktûl-zâde Ali Paşa, dayısı bulunuyordu (7). Küçük yaşta saraya alındı ve Enderun'da terbiye gördü. Nevşehirlî İbrahim Ağa (Paşa)ın Dârüssaade Ağası yazıcılığı esnasında, onunla sık sık temas etti ve arada kurulan bu dostluk sonunda, Nevşehirlînin kızını alarak, ona damad oldu. Kapıcı-başılık ile görevlendirildi. Damad İbrahim Paşa'nın, Ekim 1716 yılında, vezaretle Rikâb-ı hümayun kaymakamı ve III. Ahmed'e damad olmasını mütaakib, ikinci Mirahorluğa getirildi. Daha sonra Kapıcılar Kethüdası ve yine kayın pederinin himmetile, Mayıs 1718 de, vezaret rütbesi tevcih olunup, Tevki'i (Nişancı) tâyin edildi (8). Temmuz 1718 de çıkan bir yangın sonunda, Fâtih civarında oturmakta olduğu konağı yandı (9). Eylül 1718 de Pasarofça barışı dolayısıyla, III. Ahmed'in Edirne'de bulunduğu esnada, Mustafa Paşa'da, bir müddet Edirne'de kaldı (10). Ekim 1718 de, Pâdişah ve Ordu ile birlikte İstanbul'a döndü. Bu tarihten sonra İstanbul'da tertib edilen eğlencelere, ziyafetlere, merasimlere ve sâir toplantılara, devrin başta gelen ricâli arasında katılmaya başladı. Nihayet Kapdan-ı derya Hoca Süleyman Paşa'nın ölümü ile açılan Kapdanpaşalığa, (11). Eylül 1721 (19 Zilkade 1133)

de, bilumüm Derya-kalemi hâsılatı kendisine verilmek şartile, tâyin olundu ve bir gün sonra da göreve başladı. Râşid Mehmed Efendi, bu hususda, her ne kadar çocukluğundan beri ilim ve fen ile vakit geçiren, uzun süre Nişancılık'da kalan ve denizcilikden pek anlamayan Kaymak Mustafa Paşa, önce Kapdanlığı kabûl etmek istemedi ise de, bilâhîre yapılan ikinci teklif karşısında, bu hizmeti almak mecburiyetini duydu diyor (12).

Mustafa Paşa'nın bundan sonra devamlı şekilde Kapdanpaşalık'da kaldığını, Lâle Devri'nin türlü eğlencelerine, Elçi davetlerine, Sünnet düğünlerine, devrinin diğer mühim devlet adamları ile beraber, saray ve köşklerde hazırlanan helva sohbetlerine katıldığını ve 1730 senesine kadar İstanbul'dan ayrılmadığını görüyoruz.

Mustafa Paşa bu devre içinde, Kuruçeşme'de, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'dan, yâni dedesinden intikal eden Tırnakçı Yalısı; Anadolu Hisarı'ndaki diğer bir yalısı ve Bahçe-kapısı'ndaki Konağı ile Vefa bahçelerindeki kasırlar civarını, III. Ahmed'e ve onun vezirlerine ziyafetler verebilmek amacile tanzim ve onarım işleriyle meşguldü (13). Çubuklu'da ayrıca bir yazlığı dahi vardı. Bu mesire ve eğlence yerleri yanında, Boğaz-ıçin'nin Anadolu yakasında ve sahilde, Kulelibahçe (Kuleli Ocağı) mescidini inşâ ettirdi; Yanına 1137 (1724/25) tarihinde güzel bir çeşme yaptırdı (14) Üsküdar'da, Ayazma civarında 15. yüzyılda, Hamza Fakih'in yaptırmış olduğu harap câmi'i, 1140 (1727/28) de esasından yeni şekilde bina ettirdiği gibi, içine bir mimber dahi koydurdu ve eser böy-

4) Osman-zâde Tâib, **Hadikatü'l-vüzerâ**, İstanbul 1271, S. 110/111; Mehmed Süreyya, **Aynı eser**, C. I, S. 110; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Ankara 1954, C. 111/2, S. 423/25.

5) Mehmed Süreyya, **Aynı eser**, C. I, S. 107.

6) Râmiz Paşa zâde Mehmet İzzet, **Harita-i Kapdânân-ı Deryâ**, İstanbul 1249, S. 92/93; M. Münir Aktepe, **Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Mad.** (İsl. İnsk.)

7) Mehmed Süreyya, **Aynı eser**, C. III, S. 531.

8) Râşid Mehmed, **Aynı eser**, C. V, S. 11/12.

9) Râşid Mehmed, **Aynı eser**, C. V, S. 18.

10) Râşid Mehmed, **Aynı eser**, C. V, S. 109/111.

11) Râşid Mehmed, **Aynı eser**, C. V, S. 116

12) Râşid Mehmed, **Aynı eser**, C. V, S. 319/320.

Eski çağda İzmir'den bir görünüş

lece Kapdan - Paşa câmi-i adı ile meşhur oldu (15). Bahis konusu câmi'in yakınında, Sinan Paşa mahallesinde, 1142 (1729) yılında bir başka çeşme daha yaptırdı. Yeni-çeşme adı ile tanınan bu eser hakkında şâir Nedim'in manzum bir tarihi:

*Nedîma böyle tahrir eyledi târih-i itmamın
Bu dil-cû çeşmeyi yaptı Kapûdan Mustafa
Paşa (16).*

Kasımpaşada bulunan ve 1024 (1615) senesinde ölen Sahhaf Muhiddin Çelebi'ye âid Kara-İmam mescidi'ne, yine bir minber koydurduğu gibi, buna bir mektep ve iki müezzin dahi ilâve etmek suretile ihya etti. (17) Fakat on seneden ziyâde devam eden bir ihtişam, zevk ve debdebe içinde yaşama, Mustafa Paşa ile birlikte, kayın pederi İbrahim Paşa ve bacanağı Kethüda Mehmed Paşa için de bir felâket oldu. Muhtelif sebepler dolayısı ile vuku'a gelen 1730 Patrona Halil isyânı sonunda, bu üç şahıs, devrin Padişahı III. Ahmet tarafından boğdurulmuşlardı.

İran seferi münasebetile, Padişahın ve Sadriazam İbrahim Paşa'nın, bir çok devlet adamları ile beraber, Üsküdar tarafında bulunduğu, yalnız Kapdan-ı Deryâ Mustafa Paşa'nın, İstanbul Kaymakamlığı görevi ile, İstanbul'un asayiş ve emniyetini temine memur edildiği bir devrede, 28 Eylül 1730 ta-

13) Küçük Çelebi zâde İsmail Asım Efendi, *Târih*, İstanbul, 1282, S. 223. 366, 424; Nedim, *Divan*, İstanbul, 1951 (A. Gölpinarlı neşri), S. 116/19, 191, 252; M. Münir Aktepe, *Patrona İsyanı (1730)*, İstanbul, 1958, S. 56/59 ve 65 vdd.

14) Hüseyin Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâm'i*, İstanbul, 1281, C. II, S. 170/71; Bu câmi, II. Mahmud tarafından ihya olunarak, içine bir de Hünkâr mahfili ilâve edilmiştir (1244—1828/29). Bak. Mehmed Râif, *Mirât-i İstanbul*, İstanbul, 1314, S. 203/6; Tahsin Öz, *İstanbul Cami'leri*, Ankara 1965, C. II, S. 42.

15) Hüseyin Ayvansarayî, Aynı eser, C. II, S. 227; Mehmed Râif, Aynı eser, S. 61; Tahsin Öz Aynı eser, C. II, S. 35.

16) İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri* İstanbul, 1945, C. II, S. 334, ve 493.

17) Hüseyin Ayvansarayî, Adı geçen eser, C. II, S. 12 ve Mehmet Râif, Aynı eser S. 508

rihinde ayaklanan âsiler, istikbâl hakkında bir çok ümidleri olan Kaymak Mustafa Paşanın zamansız ölümüne sebep oldular. 30 Eylül 1730 Cumartesi günü, Mustafa Paşa; Saray-ı hümayun'da, evvelâ Bostancılar hapishânesi'ne alındı. Bilâhare yeni Şeyhülislâm Mirza-zâde Şeyh Mehmed Efendi tarafından, katline fetva verildi. Bunun üzerine Hasekiler, Mustafa Paşa'yı kapı-arasına getirdiler (18). Burada mal beyanında bulundu ve bir rivâyete göre parası olmadığını söyledi; diğer bir rivayete nazaran da, 500 kisesi bulunduğunu bildirdi. Ancak, Mustafa Paşa'nın çok kıymetli mücevheratı olduğu, halk arasında duyulmuştu.

Mustafa Paşa, nihayet büyük bir şükkanlılık içinde, son ibadetini dahi yaptı ve Kapı-arasında hazır bulunan cellâda teslim oldu; az sonra da, cesedi âsilere teslim edildiği için, Bâb-ı Hümayun önünde, Atmeydanında ve Beyazid cami'i civarında halka gösterildi. Sonunda bu cesedi Horhor çeşmesi önüne bırakıldı. Bilâhare annesinin ricaları ve âsilerden bir kısmına beş kise vermesi suretile, Mustafa Paşa'nın cesedi zorbaların elinden alınarak Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın, Çarşı-kapı (Parmak-kapı) daki medrese'si haziresine defnoğlundu (19).

Bu devrin kaynaklarından Destârî-zâde Sâlih Efendi'nin yazdığına nazaran, Mustafa Paşa, Kapı-arasında malını inkâr etmişti ve borcunun çok olduğundan bahsederek «Şevketlû hünkârimız beni borçlu yatırmısın» diye de vasiyyette bulunmuştu (20). Aşağıdaki vakfiye ise, Mustafa Paşa'nın henüz Kapdan-ı derya olduğu bir sırada, yâni Muharrem 1134 (Kasım 1721) tarihlerinde nerelerde, ne kadar malı bulunduğunu ve bunları ne gibi sosyal hizmetlere vakfetmiş olduğunu bize göstermesi bakımından büyük bir önem taşıdığı gibi, Osmanlı devri tarihi eserleri hakkında hemen hiç bir bilgiye sahip olamadığımız İzmir şehrinin, 18. Yüzyıl mahallelerinden bir kısmının ve bazı eski eserleri ile Mustafa Paşa'nın bu şehirde ve İstanbul'da olan emlakini, onların gelirlerinin, nerelere ve ne şekilde vakfedilmiş olduğuna dair de, tarihimizi aydınlatıcı bir

çok malûmatı hâvi bulunmaktadır. Bu itibarla vesikanın duâ kısımları hariç, önemli gördüğümüz mahallerini, ifade bakımından sadeleştirilmek suretile veriyoruz. Eski harfli metin kısmı ise bu vesikanın tamamıdır (21).

KAYMAK MUSTAFA PAŞA'NIN BİR KITA VAKIFNAMESİDİR

«... Ebedi devlet ve ikbâl ile Akdeniz (Bahri sefid) in şanlı Kapdan'ı olan, vezir-i celîlû-şan... devletlû saadetlû Mustafa Paşa Necl-i el-merhûm Mehmed Bey bn. el-merhûm İbrahim Paşa... Hazretleri... Yüksek huzurlarında kurları meclis-i şer'î şerifde... Aşağıda adı geçen vakıflarına... mütevellî tâyin buyurdukları akrabaları arasında iyi tanınmış Ahmed Ağa bn.. müvâcehesinde ikrâr-ı sahih-i şer'î ve itirâf-ı sarîh-i mer'î buyurup Anadolu vilâyetlerinden bizzat İzmir şehrinde, Kesab Hızır mahallesinde olan arsanın, senede ceddîm merhûm İbrahim Paşa'nın vakfına altmış bin akçe mukataası olup üzerinde olan binaları hâlis mülküm olan ve evvelce halk arasında Derviş Ağa zâde Hanı denilmekle bilinen, sınırları belli, altta ve üstte kârgir odaları bulunan büyük hanımın ebniye-i mahkûkesini ve kanavât-ı memlûke ki tebaiyyet ile bahis konusu handa bulunan şadırvan ve çeşmelere akan mikdarı ma'lûm tatlı suyu ve yine aynı şehirde, Hâtuniye mahallesinde olan, iki tarafından Osman zâde Mehmed Efendi bahçesi ve bir taraftan umumî yol ve bir taraftan hususî yol ile sınırlanmış, atlı ve üstlû bir çok evleri hâvi olup, Çorak Voyvodaları'nın oturma geldiği mülk evimi; ve yine aynı şehirde, adı geçen Kasab Hızır mahallesinde bulunup, bir taraftan Nalçacı zâde Elhac İbrahim mülkü ve bir taraftan aşağıdaki vakıf sınırına değin mülklerim dizisinde kayıtlı olan âhir Freng-hâne ve bir taraftan umumî yol ve bir taraftan deniz sahili ile çevrili, alt ve üst katta bir çok odayı ve mahzeni ve avlu ve müşterek duvarı müştemil Freng-hâne tâbir olunur mülk menzi-

18) Destârî Salih Efendi Tarihi (Bekir Sıdkı Baykal neşri), Ankara 1962, S. 15 vd.

19) Bu hususta malûmat ve bilhassa kaynaklar hakkında Bak. M. Münir Aktepe, Patrona İsyanı (1730), İstanbul, 1958, S. 133/155.

20) Destârî Salih Efendi Tarihi, S. 16.

21) Bu Vakfiye'nin sureti, İzmir Vakıflar Müdürlüğünde mevcut, üç vakfiye defterinden ikincisinde olup, 198/201 nci sahifelerde kayıtlıdır. Kaymak Mustafa Paşa'nın, daha ileri tarihlere ait iki vakfiyesinin de, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

limi ve yine aynı şehirde, Kasab Hızır mahallesinde olup, bir taraftan yine vâkufın mülliyeti altında bulunan Freng-hâne ve bir taraftan Pavli nâmındaki tercümanın müllki ve bir taraftan deniz kıyısı ve bir taraftan umumî yol ile sınırlı sekiz bâb yukarıda ve beş bâb altta odaları ve avluyu ihtiva eden Freng-hâne tâbir olunur müllk âkarım; ve yine aynı şehirde, Câmî-i Atik mahallesinde, iki taraftan Elhac Osman Ağa müllkü ve iki taraftan umumî yol ile çevrili, dört adet hâlvet ve bir orta sofa ve üç yan sofa ve kapılar arası sofa ve kenif ve câmekân ve kühan ve avluyu ve bir çok kanallar ile iki masura tatlı suyu akınmakta ve büyük kuyu ve sahası belli kârîzi bulunan müllk hamamımı; ve yine aynı şehirde, Yeni mahallede (Mahalle-i cedid) bulunan, dört taraftan iki tarafı Hasan Ağa müllkü olan hamam ve bu hamamın küllhanı ve bir müslüman mezarlarını hâvi bina ve bir tarafı umumî yol ile çevrili iki adet at değirmeni ve ahır ve kenif ve furun ve âlât-ı malzemeyi hâvi büyük ve müllk ekmekçi dükkânı; ve yine İstanbul şehirde, Mevlevî-hâne Yeni-kapısı dahilinde, Simkeş mahallesinde bulunan, dört tarafı Halil Ağa menzili ve Za'im Osman Ağa veresi bağçesi ve Bedestânî Elhac Mehmed evi ve Gülbü Hatun arsası ve Meryem Hatun evi ve Bakı-kulu Elhac Hüseyin Ağa menzili ve Murad Paşa bahçesi ve Kasab-başı bahçeleri ve İmam Mahmud Efendi ve Mehmed Çelebi ve Mustafa evleri ve hususî bir yol ile çevrili, uzunluğu ve genişliği be-hisab-ı terbi'i yedi bin beş yüz zira' bahçe ve içinde fevkânî ve tahtanî bahçevan odası ve ahır ve samanlık ve dolap ve soğuk suyu hâvi, Bedestânî Ahmed Ağa'dan satın alınan müllk bostanımı; ve yine aynı mahallede bulunan bir tarafı Süleyman Çavuş evi ve bir tarafı hususî yol ve bir tarafı umumî yol ile çevrili, uzunluğu ve genişliği be-hisab-ı terbi'i iki yüz kırk zira' arsa üzerine bina olunan, üstte iki oda ve bir mutfak ve dehliz ve altta bir oda ve soğuk su ve avlu ve bahçeyi ihtiva eden Mehmed Çelebi bn. Zeynelâbidin'den satın alınan evimi; ve yine İstanbul'da, bahis konusu Mevlevî-hâne Yeni-kapısı dâhilinde, Elhac Evliya mahallesinde bulunan bir tarafı Ümmü-gülsüm Hatun menzili ve bir tarafı Receb Beşe evi ve iki tarafı umumî yol ile çevrili uzunluğu ve genişliği be-hisab-ı terbi'i dokuz yüz zira' arsa üzerine yapılmış, içinde üstte iki oda ve mutfak ve üç adet sofa ve altında bir furun ve kiler ve bahçe ve avlu ve dış kısmında iki oda ve bir... odası ve alt kısmında ahır ve üç bab dükkânı bulunan, Şeyh Abdullah'dan satın alınan müllk menzilimi; ve yine aynı mahallede olan, bir taraftan Mimar-mütevellisi vakfı menzili ve bir taraftan Duâcı Derviş Ali evi ve bir taraftan Fidançı İbrahim Çelebi evi ve bir tarafı umumî yol ile çevrili, uzunluğuna ve genişliğine be-hisab-ı terbi'i iki yüz on zira arsa üzerine bina olunmuş üst-

te bir oda ve bir sofa ve dehliz ve altta bir oda ve bir kemer ocak ve bahçeyi ihtiva eden, Fatma Hatun'dan satın alınan müllk menzilimi; ve yine aynı mahallede, bir taraftan El-Hac Mustafa evi ve bir taraftan Emetullah Hatun ve iki tarafı umumî yol ile çevrili, uzunluğuna ve genişliğine be-hisab-ı terbi'i dört yüz doksan beş zira arsa üzerine yapılmış, fevkânî dört oda ve ahır ve üç dükkânı ihtiva eden, Kasab Mehmed Çelebi'den alınan müllk yerimi ve yine İstanbul şehirde, Hoca Gıyasüddin mahallesinde olup dört taraftan Mustafa Paşa ve El-hac Ebubekir ve Seyyid Abdurrahman ve El-hac Mehmed nâmındaki hayır sâhiblerinin vakfı odaları ve aynı mahalle mescid-i şerifi ve Emir Odaları demekle ma'ruf odalar ve umumî yol ile sınırlı, ortası yol ve birbirine muttasıl tamamen yeni olarak bina eylediğim, üst ve alt katta bir çok odayı ve avluyu ihtiva eden on bir bâb müteahhilin (evlilere mahsus) odalarımı; ve yine İstanbul şehirde, Şeyh Vefa mahallesinde bulunan, dört tarafı, Bıçakçı İbrahim Çelebi ve Yazıcı Mustafa Efendi arsası ve Şeyh Vefa İmâreti duvarı ve Yağlıkçı Emir Çelebi arsası ve umumî yol ile çevrili bir bâb kâr-gir mahzen ve bir zemin altı ve bir soğuk suyu... hâvi be-hisab-ı terbi'i beş yüz dört zira müllk menzil arsamı; ve yine aynı şehirde, Mevlevî-hâne Yeni-kapısı hâricinde Havâle-çardağı demekle tanınan Nure-Hatun mahallesinde bulunan bir taraftan bâzen Hasan Ağa müllkü ve bâzen Kapı-ağası vakfı ve Kara Hasan Ağa zâde tarlası ve bir taraftan umumî yol ile sınırlı alt ve üst katta bir çok odayı ve kasab dükkânı ve meyve ağaçları ile meyva vermeyen ağaçları ve bir bostan kuyusu ve beş soğuk su ve taş duvarı bulunan bostan ta'bir olunur müllk büyük bahçemi; ve yine aynı mahallede olan, bir taraftan Ahmed Paşa veresi bahçesi ve bir taraftan Hasan Ağa bahçesi ve bir taraftan Mevlevî-hâne ve bir taraftan umumî yol ile çevrili, alt ve üstte dört oda ve bir büyük bostan kuyusunu hâvi müllk bahçemi; ve yine aynı şehirde, Silivri kapısı dahilinde, İbrahim Paşa mahallesinde bulunan, dört tarafı İbrahim Ağa ve Kireççi Mehmed Çelebi ve Elhac Musa ve Ahmed Ağa müllkleri ve umumî yol ile sınırlı, bir üst ve bir alt oda ve havuz ve soğuk suyu ihtiva eden, müllk bostanımı; ve Anadolu-hisarı'nda Fâtih Sultan Mehmed Han camî-i şerifi mahallesinde, İskele mukabilinde olan, bir tarafı İbrahim Ağa tasarrufunda yalı ve bir tarafı umumî yol ve bir tarafı İskele meydanı ve bir tarafı leb-i derya ile çevrili, üç adet büyük müllk dükkânı; ve yine mahalle-i mezburede bulunan, bir tarafı yine vakımdan hâneler ve bir tarafı Çarşı Hamamı ve iki tarafı umumî yol ile sınırlı, beş adet dükkân ve bir gevrekçi furunumu; ve yine aynı yerde, bir tarafı söylenen hamam ve bir tarafı zikredilen vakıfdan dükkânlar ve iki tarafı umumî yol ile

çevrili, üst ve altta odaları ve meydan bulunan ve birbirlerine muttasıl, hamamdan ma'dâ, başkasının mülküne bağlantısı olmayan, biri büyük ve dördü küçük, beş aded evlerimi.... vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarîh-i muhâller ile vakf ve habs edüp şöyle şart ve tâyin eyledim ki İzmir şehrinde olup, isimleri geçen büyük han ve menzil ve furun ve değirmenler ve freng-hâneler ve hamam ve İstanbul'da olan müteehhilin odaları ve arsa ve büyük bahçe ve bostan mütevellî eli ile icar olunup, gelirin dörtte biri, Uzun-çarşı civarında vak'î Eski İbrahim Paşa camii'nde, her gün namazlardan sonra birer cüz okumak suretile, hatim indirecek otuz cüz okuyucusuna, yevmi üçer akçe olarak verilecektir; ve sevâbı Peygamber'in ruhuna hediye olunacaktır... ve yevmi iki akçe vazife ile bir kimse noktacı olup hizmeti terk eden cüz okuyucularının gelmedikleri günleri yaza ve defter edüp, geride mevcut bulunanlara, cüz'leri okutup, ay başında okuyanlara para verilüp, her gün devamları için ziyâde dikkat ve ihtimam oluna... ve devâm-ı devlet-i padişâhiye ve vâkıfın ruhuna hayır duâlar ederler ve merhûm mağfûr Şehzade Sultan Mehmed Han câmi'inde her salı günü bir ehil kimse, günde onar akçe ile Muhammediye okuyup, tamamlanması sonunda... Padişâh-ı âlem-penâh... hazretlerinin ömr-i devletlerinin devamına hayır duâ eder... ve merhûm ve mağfûr Sultan Suleyman Han hazretlerinin câmi'inde iki növbette müezzin başları olan, her gün sabah namazından sonra.... ümmet-i Muhammed'e on kere salât-ı şerife ve fâtiha-i şerife okutup sevâbını Peygamber'in ruhuna hediye edüp yevmi üçer akçe vazifeye sahib olalar; ve yine İstanbul'da Sultan Beyazid Han-ı velî camii'nde iki növbette müezzin başları olanlar, her gün yevmi dörder akçe vazifeye mutasarrıf olalar; ve bir sâlih kimse, İstanbul'da Şeyh Ebülvefa türbesinde her cum'a gecelerinde ve sair mübarek gecelerde süre-i Mülk-i şerif okuyup, sevâbını Peygamber'in ruhuna ve padişaha hayır duâ edenlere günde beş akçe vazife verile ve yine bu câmi'de, ceddim merhûm İbrahim Paşa vakfından her gün cüz okunurken ve câmi-i mezbûr da cum'a namazı ve bayram namazı edâ olundukda ve cum'a geceleri ve sair mübarek gecelerde süre-i mülk okunurken caminin mihrabında ve türbede buhur yakıla... ve İstanbul şehrinde, Çelebi Efendisi oğlu mahallesinde olan Defterdar Hasan Efendi'nin bina ve icrâ eylediği çeşme su yolunun su yolcusu yaz günlerinde ve sair vakitlerde halka zaruret çekdirmeyip, görevini tam yaptığında, yövmi dört akçe vazifeye mutasarrıf ola; ve Kasımpaşa'da bulunan Mevlevî-hâne fukarasına yiyecek olmak üzere her gün yirmişer akçe, her ay mütevellî elile şeyh olan kimseye teslim olunup, o dahi fukaranın yiyeceğine sarf eder... ve Edirne şehrinde, Eski camii'de her kim cum'a şeyhi bulunuyor ise günde yirmi akçeye mutasarrıf ola... ve İstan-

bul'da, Çelebi-oğlu mahallesinde oturan, Uşşakıyye tarikatı şeyhlerinden Memiş Efendi'ye her gün on akçe, hayatta olduğu müddetçe verile... Vakf-ı mezburun tevliyeti cânib-i âlilerine meşrut olup bâdehu erkek ve kız evlâdına ve evlâdının evlâtlarının erkeklerinin en büyüklerine meşrut ola ve elâdda erkek bulunmazsa kızlarının en büyüğü mütevellîye ola ve tevliyyet ciheti günde (?) akçe olup, zikredilen masraflar, dühan mukataası olan altmış bin akçe ödendikten sonra, vakfın fazlasının.... dilediği gibi tasarruf buyurup, nöbet nöbet tevliyyet evlâda geldikde vakfın fazlasının üçde birini dahi mütevellî olanlar alıp, geri kalan üçte birinin, üçde birini dahi, birinci batında bulunan çocuklar arasında taksim ede, geri kalan üçde biri ikinci ve üçüncü batındaki çocuklar arasında taksim ede ve çocukların inkarazı sonunda, tevliyyet ciheti kâlelerinin en büyüğüne ve badehu onların evlâdlarına... meşrut ola, vakfın fazlası Mekke ve Medine fukarasına gönderile ve yüksek meşihat makamında hallâl-i müşkilâtolan... Efendi hazretleri vakf-ı şerife nezâret ve onun yıkılmasına çalışanlardan korunmasına karşılık günde yirmi akçe verilüp, mütevellî olanlar mutasarrıf olalar... ve bahis konusu vakfa, yazıya ve hesaba iyice aşına bir kimse kâtip olup, günde on akçe verile... ve bir kimse İstanbuldaki malların cânibi olup günde on akçe ala; ve bir kimse süvâri câbisi olup iktiza ettikçe İzmir'e ve sair yerlere gidip vakıf malları tahsil ve mütevellîye teslim eyliye, on akçe vazifeye mutasarrıf ola... ve Tersâne-i âmirede, Divan-hâne câmi'ine senede kırk beş okka zeytin yağı ve senede yirmi dört yağ mumu ve sene on beş okka bal mumu ve minâre şerefecisine yalnız otuz akçe ücret verile ve süpürge ve şamandıra ve fitil ve sair malzeme parası için çarkçıya senede iki bin akçe verile ve Eski İbrahim Paşa camii mahallesinin avârz akçesinden senevi iktiza eden kuruş her sene vakımdan verile; vakf-ı mezburun zikredilen gelirin tamamı mütevellîye teslim ve o dahi alıp, diğer evkaf mütevellîleri gibi tasarruf eyledi dediklerinde...

(19 Muharrem 1134 = 9 Kasım 1721).

Şâhidler:

Sadâret kethüdası Mehmet Ağa bñ, Mustafa Ağa, Reisü'l-küttâb Mehmet Ef., Sâbık Kâbe Kadısı İshak Efendi, Eski Mısır Kadısı Kâmi Efendi, Eski İzmir Kadısı Neyli Ahmed Ef., Eski Edirne Kadısı Şeyh-zâde Mehmed Efendi, Eski Galata Fâiz Abdürrahim, Eski Yenişehir Kadısı Râzi Abdüllâtif Ef. Eski Kudüs Kadısı Kethüda-zâde Mustafa Ef. (21)

Kaymak Mustafa Paşa ve sâbık Sadr-ı âzâm Merhum Merzifonlu Kara Mustafa Paşa vakıflarının vekâlet hücceti

Kapdan-ı derya esbak merhum Kaymak Mustafa Paşa ve Sadr-ı esbak merhum Merzifonlu Kara Mustafa Paşa vakıflarının bi'l-meş-

ruta ve berât-ı âli ile mütevellisi mülkiye kaymakamlarından Ahmed Asum Bey bn. merhum Mehmed Aziz Bey, Meclis.... de takrir-i kelâm edüp, bu vakfın İzmir şehrinde ve Çal kazasının Kayı-pazarı isimli meki'inde, Akdeniz Adaları vilâyeti dahilinde, Sakız ve Midilli adalarında olan bütün... geliri almaya ve

(29 Rebi'ül-âhir 1314 = 7 Ekim 1896) (23).

22) Bu vakfiyenin sureti kayd olunurken, tarih kısmında, bir hata neticesi, 1134 tarihinin, (4) rakamı kayd edilmiştir. Ancak vakfiye defterinde mevcut diğer bir tarih ile bunu tamam liyoruz.

Yukarıda isimleri geçen kimselerden, Kehüda Mehmed Ağa, Kaymakam Mustafa Paşanın bacanağdır; Reistül-küttâb Mehmed Efendi ise, üç-anbarlı diye meşhurdur.

23) 1314 = 1896 tarihli olan bu kayıd, sonradan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ile Kapdan-ı Deryâ Kaymak Mustafa Paşa'nın vakıflarının bir araya toplanmış olduğunu bize gösterdiği gibi, onların daha başka yerelerde vakıfları bulunduğunu açıklaması bakımından çok önemlidir.

Belge 1

